

Skogsek

Text Roger Oskarsson Foto Leif Öster

Skogsek eller Stjälkek, *Quercus robur*, växer i nästan hela Europa och kom till Sverige för över 9 000 år sedan. Den växer naturligt upp till södra Värmland och i nordost till Dalälven. Eken är vanligast i Kalmar och Kronobergs län, Skåne, Östergötland, Blekinge och Halland.

För att växa bra kräver eken de bästa markerna med djupa jordlager, gärna med lerinblandning. Eken kan bli upp till 30 meter hög och ensamma träd kan bli mycket grova och gamla. Äldsta kända eken är Rumskullaeken i Norra Kvill i Småland som är mellan 900–1 000 år och har en omkrets i brösthöjd på ca 13 meter.

Regler

Skogsek är ett av de trädslag som räknas som ädelt löv. Det innebär att det lyder under ädellövskogs lagen. Ädellövskog är bestånd på minst 0,5 ha med minst 70 procent av träden är lövträd och minst 50 procent är ädla lövträd. I ett ädellövskogsbestånd får inte vidtas åtgärder som leder till att beståndet upphör att vara ädellövskog.

Vid skötsel av befintlig ädellövskog kan man få bidrag med 80 procent av kostnaden vid föryngring, dock max 28 000 kr/ha. För att få bidrag krävs att man hägnar föryngringen. Vid röjning kan man få bidrag med 60 procent av kostnaden. Det finns också stödpengar i EU:s landsbygdsprogram för att öka andelen ädellövskog. I det fallet kan man få upp till 30 000 kr/ha vid föryngring. Där kan man också få 60 procent av kostnaden vid röjning och gallring som syftar till att omvandla ett bestånd till ädellövskog.

Föryngring

Det finns tre sätt att föryngra eken; naturlig föryngring, sådd och plantering. Naturlig föryngring används ofta på kontinenten med gott resultat men i Sverige har vi sämre erfarenheter av metoden utan att veta vad det beror på.

Sådd kan vara en metod att prova på nedlagd åkermark då den är billigare än plantering.

Den klart vanligaste metoden är plantering. Man kan plantera med lite olika modeller men det vanligaste är att man sätter eken i grupper om 5–7 plantor per grupp och ett förband inom gruppen på ca 0,7 m och ett förband mellan grupperna på 7 m. Där emellan planteras företrädesvis björk som amträd med ett förband på 2 m.

Röjning

Det är mycket viktigt att eken röjs i tid. Man måste komma in med röjningen innan framtidsstammarna blir så trängda att de blir undertryckta. I ekgrupperna utser man 1–2 framtidsstammar som skall gynnas genom hela åtgärdsprogrammet fram till slutförbandet. Det är dock viktigt att amträden inte tas bort för tidigt, utan att huvudstammarna har beskuggning så länge som möjligt.

Gallring

På bra marker bör man inledningsvis gallra med cirka 5 års intervall för att sedan öka till 10 år mellan gallringarna vid 50–60 år. I slutet av omloppstiden kan man öka intervallet ytterligare. På svagare marker kan intervallet vara något längre. Välj ut 50–70 huvudstammar och lika många reservstammar i 30–40 års åldern. Var särskilt noga med att dessa träds kronor alltid har utrymme. Ekarnas grönkrona skall täcka minst halva stammen för att producera grova kvalitativa dimensioner.

Slutavverkning

Beståndet får tidigast slutavverkas vid 90 års ålder. Det sker lämpligast genom att det avecklas i två steg där man tar ut ca hälften av stammarna. Andra hälften används som skärm för nya föryngringen, oavsett om det är plantering eller självföryngring.

Användning

Traditionellt används eken till fanér, golv, möbler och köksinredningar. Eftersom kärnveden inte är genomtränglig för vätskor och virket är lätt att böja är det lämpligt för tunnbinderi. Vin-, whisky- och sherryfat tillverkas av ek. Idag finns svensk whisky som lagras på nytillverkade fat av ek från Visingsö. Virkets beständighet gör det lämpligt till bro- och vattenbyggnader, syllar, stängselstolpar och vagnfabrikation. Ek används också för tillverkning av likkistor, både i form av massivt virke och fanér. Virke av sämre kvalitet och kläna dimensioner används till lastpallar, lådor och som brännved.

Eken har tidigare varit det dominerande materialet för skeppsbyggeri. I mitten av 1800-talet byggdes Sveriges första fartyg i järn. Efter detta fick eken allt mindre betydelse i detta sammanhang.

Källor

- Kunskap direkt
- Virtuella floran